

TEMA BROJA:

EU izazov za našu poljoprivredu

Vojislav Stanković*Poljoprivreda SCG i
integracioni procesi***Vladimir Gligorov***Carine i kurs***Petar Ivanović***Harmonizacija nije
rešenje***Jovan Teokarević***Više konkurencije
– bolja evropska
integracija***Mihailo Crnobrnja***Investicije i rizik***Milica Delević Đilas***Ka nacionalnoj
“evropskoj” strategiji*

Objavljeno kao dodatak
nedeljnika **VREME**

br. 673 od 27. novembra 2003.

REČ PO REČ

“Ono što Srbiju može da izvuče iz stagnacije su investicije, pre svega u nove kapacitete. U uslovima kakvi su danas, njih nema, jer institucije ne funkcionišu, pravna sigurnost je niska, procedure su preduge, mnogi zakoni protivreče jedni drugima, a ljudi na vlasti se takvim stvarima ne bave. Od svetskih standarda u Srbiji se razume i uvažava ofsajd, tri sekunde u reketu i sedmerac. Stečaj, profit, porez ili sudska presuda još su dvosmisleni, kako god da neko želi da nas rangira. A tako nas uglavnom i rangiraju: loše.” (*Danica Popović*, prof. beogradskog Ekonomskog fakulteta, “Analitički servis” Medija centra, 14.11.2003)

“Na Evropsku uniju veoma će uticati to kakav je odnos same Srbije prema državnoj zajednici. A, čini mi se, gotovo od samog početka – ne manje u Srbiji nego u Crnoj Gori – da je taj odnos dosta poslovan. Neću da kažem indiferentan. Stvar se posmatra kao jedan poslovni ugovor koji ćemo produžiti, ukoliko nam to bude odgovaralo.” (*Srdan Darmanović*, direktor podgoričkog Centra za demokratiju i ljudska prava, “Politika”, 21.11.2003)

“Drago nam je da su to konačno razumjeli i u Evropskoj uniji, da nezavisnost Kosova i nezavisnost Crne Gore nemaju ni pravnu, ni političku uslovljenost.” (*Dragiša Burzan*, ministar inostranih poslova Crne Gore, “Pobjeda”, 19.11.2003)

Kosovo, Srbija, EU

“Nedavna izjava predsednice Helsinškog odbora u Srbiji Sonje Biserko na tribini ‘Kosovo: standardi i status’ da je ‘Beograd suočen sa izborom između Kosova i Evropske unije’ predstavlja već više puta do sada ponavljaju netačnu i politički tendencioznu tvrdnju koju nam je letos ‘dobronamerno’ saopštio Džordž Soros, a zatim je ponovili Ričard Holbruk i Bernard Kušner prilikom nedavne posete Beogradu. Od tada, podstaknuti svojim finansijerima i političkim mentorima, ovu tezu papagajski ponavljaju mnogobrojni predstavnici raznih nevladinih organizacija, čiji je cilj stvaranje atmosfere koja bi omogućila dezintegraciju Srbije i Crne Gore, a potom i razgradnju same teritorije Republike Srbije.

U osnovi, reč je o potpunom zamjeni teza – upravo teritorijalnom dezintegracijom Srbija gubi mogućnost da se afirmiše kao savremena evropska država i buduća članica EU-a.” (*Protosinđel Sava Janjić*, “Danas”, 18.11.2003)

“Ako je cena ulaska u Evropsku uniju nezavisnost Kosova, onda – hvala lepo, nećemo ući u Evropsku uniju. (...) Nisam za etničke granice, ali ni za prevare i komadanje Srbije. Koordinacioni centar će ubuduće pažljivo pratiti izjave nekih koji govore tajno da je Kosovo izgubljeno. Pozivam ih da to kažu javno i potpišu.”

(*Nebojša Čović*, predsednik Koordinacionog centra za Kosovo i Metohiju, “Politika”, 8.11.2003)

bude, u stvari, jedno prema drugima ili svih prema svima.” (*Dragan Čavić*, predsednik Republike Srpske, “Politika”, 16.11.2003)

“U svakom pogledu, tolerancija je ključni sastojak demokratije. Tolerancija podrazumeva prihvatanje i poštovanje raznolikosti, pluralizma i otvorenosti. Demokratska društva su po definiciji ‘otvorena i tolerantna društva’. Predsednik Srbije i Crne Gore Svetozar Marović dao je primer ovakvom otvorenom i tolerantnom pristupu, karakterističnom za demokratska društva, kada se izvinio Bosni i Hercegovini za zlodela počinjena tokom prošle decenije.” (*Mauricio Masari*, šef misije OEBS-a u SCG, u autorskom tekstu u “Politici”, 15.11.2003)

“Ukupan prihod od privatizacije iznosi 1,24 milijarde dolara, od čega je najveći deo obezbeđen aukcijskom prodajom preduzeća. Ukoliko ovaj prihod uporedimo sa Bugarskom, gde je za sedam godina od privatizacije zarađeno 7,5 milijardi dolara, biće nam jasnije koliko je uspešna privatizacija u našoj zemlji.” (*Dušan Pavlović*, istraživač u Institutu G17, “Danas”, 7.11.2003)

Izvinjenje

“U svoje lično ime i u ime onih koje predstavljam, želim da kažem da je ovo vreme u kojem izvinjenja nisu samo kurtoazne riječi, nego su riječi iskrenih namjera i ja želim ovu priliku da iskoristim da se za svako zlo ili nesreću koju je bilo ko u Bosni i Hercegovini pretrpio od bilo koga iz Srbije i Crne Gore izvinim i da kažem da narodi nemaju pravo i da ne smiju da trpe krivicu i zla koja su napravili pojedinci.” (*Svetozar Marović*, predsednik Srbije i Crne Gore, u Sarajevu, “Politika”, 14.11.2003)

“Da bi u ovoj zemlji pomirenje bilo iskreno, da bi neko imao snagu i autoritet da to prihvati čitava njegova nacija, ovde se mora dogoditi da se u jednoj godini, na jednom mestu pojave tri autoriteta, Hrvata, Bošnjaka i Srba, da njihovo izvinjenje

“Ovi izbori su doveli do preraspodele na delu političke scene Srbije, ali do nje je došlo zbog načina na koji je DOS vladao. Strah koji se sada ispoljava u Briselu i drugde morao se ispoljiti mnogo ranije – onda kada je u Skupštini Srbije počela otimačina poslaničkih mandata, kada su samovoljno i neustavno odloženi predsednički izbori koji su morali biti održani početkom godine, kada se više puta ponovilo da vladajuća dosovska manjina odbije da spovede odluke Ustavnog suda. To je nešto na šta je trebalo mnogo ranije da se zazvoni na uzbunu u Briselu.” (*Vojislav Koštunica*, predsednik Demokratske stranke Srbije, “Večernje novosti”, 21.11.2003)

Blizu i daleko

U trci ka Briselu pretekla nas je i Bosna, ali su ispred nas i drugi o kojima često imamo izuzetno loše mišljenje. Nije li vreme da se zapitamo: kako to da su "gori" – gore, a mi "bolji" – ispod njih? Nije li problem u nama, a ne u poretku na tabeli? Ili je u problem u tome što mi uopšte i ne trčimo?

PIŠE:
DR JOVAN TEOKAREVIĆ

Evo teškog pitanja: koliko smo u ovom trenutku daleko od članstva u Evropskoj uniji? I malo i mnogo, moglo bi da se kaže; zavisi odakle se posmatra. Vlasti nas ubeđuju da je konačno krenulo, da su nove institucije "profunkcionalne" i da se stabilizuju, te da nema više nazad, čak i sa vladom koju bi, posle izbora u Srbiji, činile neke druge partije. Mnogi građani ne veruju u sve to, ali su, kao i deo vladajuće elite, ubeđeni da nam mesto u Uniji svakako pripada zbog mnogih naših posebnih odlika i zasluga, da se ono za nas čuva, šta god mi uradili ili ne uradili po ovom pitanju.

A onda iz Brisela stigne vest da je i Bosna i Hercegovina u međuvremenu prošla evropsku "malu maturu": dobila je, naime, pozitivno mišljenje Evropske komisije u Studiji o izvodljivosti, pa će uskoro moći da započne pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Za poslednjih godinu dana to je, nakon Albanije, već druga zemlja iz regiona koja je postigla ono što će nas mučiti još najmanje nekoliko meseci. U tom periodu Hrvatska je, da podsetimo, konkurisala za članstvo u EU-u, a po mnogim najavama Makedonija se sprema da to uskoro učini.

Unašoj grupi, na dnu zapadnobalkanske "trećeligaške" tabele EU integracije – nikog osim nas. Sami smo samcijati na lako pamtljivom poslednjem mestu. U ovoj trci pretekla nas je jedna još fragmentisana zemlja sa nezalečenim teškim ožiljcima iz rata, ali su ispred nas i drugi o kojima često imamo izuzetno loše mišljenje. Nije li vreme da se zapitamo: kako to da su "gori" – gore, a mi "bolji" – ispod njih? Nije li problem u nama, a ne u poretku na tabeli? Ili je problem u tome što mi uopšte i ne trčimo?

Slična pitanja mogu se postaviti i povodom skorašnjih predsedničkih izbora u Srbi-

ji. Ona Srbija koja sebe smatra proevropskom podelila se i međusobno posvađala, bojkotovala izbore, ili je mrzelo da na izbore uopšte izađe, a pobednik zamalo nije postao kandidat stranke koja je negacija svih uobičajenih predstava o savremenoj Evropi. Kao i u prethodnom slučaju, i ovde smo postali žrtve netačne slike o samima sebi. Kao da smo mislili da postoji neka vrsta zaštite protiv ponavljanja nacionalnih posrtanja. Napuštanje slobizma smatrali smo, izgleda, vakcinacijom protiv sličnih avantura, ali to ne funkcioniše ni kada se o zdravlju naše političke scene umesto nas samih brine doktorka Del Ponte. Umesto da bude, kako se očekivalo, gurnuto na marginu, antievropejstvo je u Srbiji dobilo šansu da bude jedna od najjačih političkih opcija na predstojećim parlamentarnim izborima. Iako nema načina da nadvlada, ipak je ovo dovoljna opomena.

Uspeh radikalnog predstavnika na poništenim predsedničkim izborima je istovremeno i prvi važan izazov ove vrste celoj koaliciji koja je pre tri godine oterala Miloševića s vlasti. Iako koalicija više ne postoji, njen dobar deo opstaće u nekom vidu i biće sledećih godina predstavnik većinske Srbije, a kao takav baviće se i odnosima sa Evropskom unijom. Najbolje bi bilo kada bi, povodom reformi uopšte, a povodom evropske integracije posebno, nova vlast u Srbiji morala da se takmiči sa drugim partijama. Drugim rečima, umesto navodnog sveopšteg slaganja oko "puta u Evropu" (što smo do sada uglavnom imali, i koje je bilo donekle normalno za početni period tranzicije), sada i povodom Evropske unije treba ući u idejnu i političku konkurenciju, a tu će detalji postajati sve važniji. Nema, čini mi se, jake evropske politike bez organizovanih političkih snaga koje to osporavaju i u načelu i povodom raznih tema. Na pragu smo ukupnjavanja političkih partija i stvaranja nekoliko tradicionalnih političkih identiteta. I zagovornici i protivnici Evropske unije kod nas javljaće se u više likova,

ali to sve spada u normalni razvoj, karakterističan za konsolidaciju demokratije.

Takva konkurencija postojala je i u državama koje, posle decenije i kursora intenzivne evropeizacije, za pola godine postaju članice EU-a. I ovogodišnji izveštaji Evropske komisije o njima, objavljeni kao i ranijih godina početkom novembra, obiluju briseljskim zamerka. Sve njih, međutim, treba čitati samo zajedno sa generalnom ocenom komesara za proširenje Ferhojgena da je ovo najuspešnije proširenje u istoriji Unije, uspešno i zato što je bilo najteže do sada. Iz duže istorijske perspektive širenje na srednjoevropske postkomunističke zemlje biće uporedivo, verovatno, jedino sa budućim talasima proširenja, koje će EU preleteti i preko Balkana.

Od mnogih pouka koje možemo izvući iz ovih izveštaja, najvažnije su dve. Prvo, sve zemlje, pa i one najuspešnije, prošle su kroz periode ubrzanijeg, ali i periode usporenijeg kretanja ka članstvu u EU. Šampion rasta i reformi u prošloj deceniji – Poljska – prolazi kroz cilj sa najvećim brojem minusa, dok po zahuktalosti u zatvaranju poglavlja o kojima pregovara Bugarska poslednjih meseci najviše liči na Slovačku sa početka ove decenije. I dok Bugarska planira da zatvori sva poglavlja do prvog maja sledeće godine, njen partner u kategoriji kandidata, Rumunija (ostali se sad zovu "države koje se pridružuju"), nije ni ove godine uspela da zarađi atribut "funkcionalne tržišne privrede". Ne treba, dakle, očekivati popuste u ocenjivanju kad mi dođemo na red, jer su, kao što vidimo, najteže ocene pogodile i najviše i najmanje uspešne.

Druga pouka takođe je vezana za Poljsku: ovoj državi se, između ostalog, zamera da nije na vreme pripremila mehanizam direktne isplate poljoprivrednih subvencija seljacima. Nije reč o smaku sveta, ali jeste reč o zemlji koja ima najorganizovaniji poljoprivredni lobi i koja je povodom ove teme u najdužem klinču sa onim članicama EU-a koje najviše iskorišćavaju poljoprivredni budžet. Pošto se u ovom broju Evropskog foruma bavimo pitanjem carina na poljoprivredne proizvode, ne bi, dakle, bilo dobro da nam se desi da zbog zamerki na preniske ili previsoke carine koje EU traži zaboravimo na ostala krupnija pitanja ovog sektora ili ekonomskog sistema uopšte. Na sledećim stranicama podsećamo na neke od njih.

Autor je docent na Fakultetu političkih nauka u Beogradu i direktor BeCEI-a

Velike mogućnosti, mali dometi

Dodatnom liberalizacijom, u okviru Akcionog plana harmonizacije tržišta Srbije i Crne Gore, prosečna carinska stopa za poljoprivredne proizvode snižena je na 19 odsto, što je ispod standarda koji trenutno važe u Evropskoj uniji i Svetskoj trgovinskoj organizaciji

PIŠE:
VOJISLAV STANKOVIĆ

Domaća privreda mora računati sa svim potezima i ograničenjima koje EU preduzima radi stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora i realizacije zajedničke politike u poljoprivredi. Globalni okviri, dinamički planovi, mere i mehanizmi ostvarivanja ovih ciljeva su utvrđeni i scenariji razvoja poznati. Ako su naši odnosi institucionalno i u funkcionalnom smislu usmereni tako da u najkraćem vremenskom roku SCG postane punopravna članica EU-a, početnu fazu procesa stabilizacije i pridruživanja treba maksimalno iskoristiti za aktiviranje svih raspoloživih domaćih potencijala.

Optimalna varijanta je da se građenjem strategije održivog razvoja domaće poljoprivrede, kao i strategije ruralnog razvoja Srbije (što predstoji u konceptu reformskih poteza), u punoj meri poštuju projektovane dimenzije poljoprivrednog tržišta EU-a. Politiku razvoja i razmene trebalo bi koncipirati tako da se maksimalno iskoriste prednosti koje ona pruža i neutrališu negativni efekti.

Privilegije i ograničenja

Bez ambicija da se bliže kvantifikuju mogućnosti i izgledi koji objektivno postoje u domaćoj poljoprivredi, naznačićemo nekoliko najvažnijih obaveza koje predstoji domaćoj poljoprivredi u reformskim procesima harmonizacije s međunarodnim propisima i standardima EU, a proističu iz Sporazuma o poljoprivredi Svetske trgovinske organizacije:

Pristup tržištu – carinska tarifa: Obavezno sniženje carina za razvijene zemlje i zemlje u tranziciji prosečno treba da iznosi 36 odsto, i ne ispod 15 odsto po proizvodu u tzv. inicijalnom periodu od šest godina, koji je istekao. Pošto je bivša SRJ u periodu sankcija, a kasni-

je i SCG, značajnije odstupila od toga (2001. godine), polazna osnova za pregovore sa STO-om biće aktuelno važeći režim uvozne zaštite koji se obezbeđuje kroz sistem mera i instrumenata i to spoljnotrgovinskim režimima (slobodan uvoz i izvoz, kvote za uvoz i izvoz, sezonske carine i posebne dažbine).

Izmenom Zakona o carinskoj tarifi, u okviru Akcionog plana harmonizacije tržišta Srbije i Crne Gore, izvršena je dodatna liberalizacija: prosečna carinska stopa za poljoprivredne proizvode snižena je na 19 odsto, što je i ispod standarda koji važe trenutno u svetu, a i u STO-u! Istovremeno su usaglašene carinske stope za oko 93 odsto tarifnih pozicija koje su u primeni. Za 56 tarifnih pozicija, odnosno šest poljoprivredno-prehrambenih robnih grupa određen je prelazni period od tri godine, uz mogućnost produženja za još dve godine. Reč je o strateški osetljivim proizvodima, koji su pod posebnim sistemom zaštite svuda u svetu, kao što su meso, pšenica, raž, ječam, kukuruz, brašno, mast, ulje i šećer. Crnoj Gori bi trebalo omogućiti da se, u granicama bilansnih potreba, snabdeva pomenutim robama iz domaćih izvora po aktuelnim svetskim cenama.

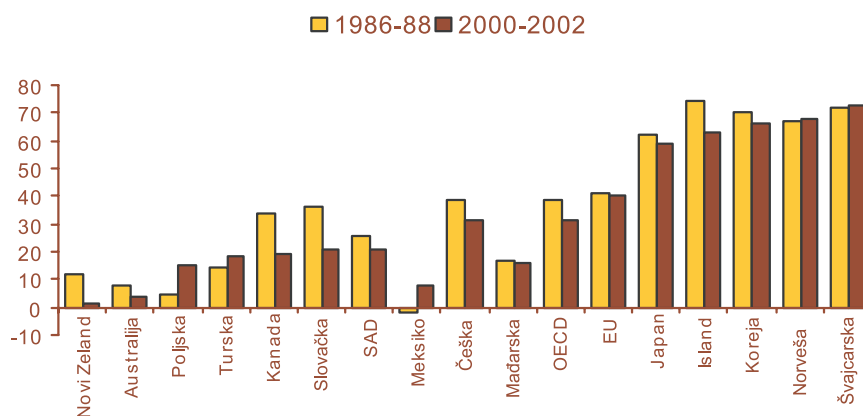
Interna podrška proizvođača: Obavezi smanjenja domaće podrške i formiranja tržišnih cena podležu sva neposredna izdvajanja iz državnog budžeta, osim onih koja ne ulaze u obračun u skladu sa kriterijumima utvrđenim Sporazumom STO. Obaveze se utvrđuju izračunavanjem AMS modela (agregatne mere podrške) do tzv. nivoa konsolidovanih godišnjih i finalnih obaveza. U obračun ulazi podrška domaćih tržišnih cena (razlika domaćih i svetskih cena, direktna podrška) kompenzacije, prelevmani i dr., indirektna podrška (subvencije kapitala, bonifikacije kamata) subvencije inputa (goriva i energenata, đubriva, pesticida, semenskog materijala), transporta, osiguranja i slično.

Podsticanje poljoprivredne proizvodnje i određenih razvojnih programa u Srbiji obezbeđuje se i sredstvima Agrarnog budžeta. U prvoj (1996) godini korišćena sredstva agrarnog budžeta iznosila su milijardu (tadašnjih novih) dinara, ili 6,7 odsto od ostvarenog društvenog proizvoda u poljoprivredi za tu godinu, da bi u narednim godinama, realno, više puta bila manja od onog iz 1996.

Agrarnim budžetom za 2003. godinu predviđena su sredstva u iznosu od oko 8,22 milijarde dinara, što je na nivou od oko četiri odsto društvenog proizvoda poljoprivrede i znatno ispod standarda u svetu. Sredstva se odnose na premije i regrese za stočarske i biljne proizvode, unapređenje zdravstvene zaštite u stočarstvu, sufinansiranje stručnih službi i dr.

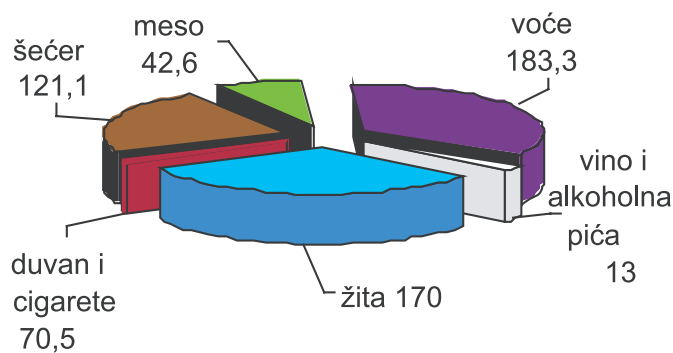
Visok nivo podrške farmerima u svetu i dalje se održava. Ustanovljen je dosta fleksibilan sistem koji uvažava kretanja na svetском tržištu (aktuelno depresiran kurs američkog dolara, značajan pad cena stočarskih proizvoda, kao i rast cena biljnih proizvoda, posebno žita). **Ukupne subvencije farmerima u 2002. godini u zemljama OECD-a iznosile**

Podrška proizvođačima po zemljama (Procenat vrednosti bruto prihoda isplaćene na farmi)

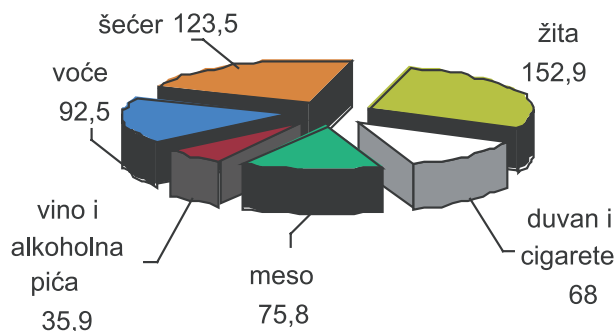

Izvor: OECD

Glavni izvozni poljoprivredni proizvodi SCG u 2002. (u milionima USD)

Glavni uvozni poljoprivredni proizvodi SCG u 2002. (u milionima USD)

su 235 milijardi dolara, odnosno 249 milijardi evra, što predstavlja 31 odsto ukupnih pri-manja farmera (odsto PSE – interna subven-cija proizvođaču) i na istom su nivou kao 2001. godine, a manje u odnosu na prosek 1986/88. kada su iznosile 38 odsto. U struk-turi PSE sa preko 76 odsto dominira podrška tržišnim cenama, što između ostalog ukazu-je i na stepen efikasnosti poljoprivrede razvi-jenih zemalja u svetu.

Posmatrano po zemljama i robnim gru-pama postoje značajne razlike. Najniži nivo PSE-a je na Novom Zelandu (jedan odsto), u SAD iznosi 18 odsto, u EU 36 odsto i preko 70 odsto u Norveškoj i Švajcarskoj. Posmatrano po proizvodima, najveća podrška je kod pirin-ča (80 odsto), mleka i šećera (48 odsto) i pše-nice (37 odsto).

Izvozno subvencioniranje: Sporazumom STO-a definisane subvencije podležu obave-zi da se ne širi broj njima obuhvaćenih pro-izvoda, kao i obavezi smanjenja subvencija u odnosu na, za sada, utvrđen prosek. Izvo-zne subvencije moraju biti smanjene vred-nosno i količinski. Razvijene zemlje, odnosno zemlje u tranziciji moraju vrednosno smanji-ti subvencije za 36 odsto i obuhvat izvoza za 21 odsto. Izvozne subvencije agrarnih proizvo-da u periodu 1986-1990. godine kretale su se u rasponu od 21 do 31 odsto, odnosno prosečno oko 25 odsto za one agrarne proizvode koji su bili predmet podsticaja. Međutim, izvozne sub-vencije su od 1994. godine smanjene na 1 do 3 odsto, a za 2003. godinu predviđene su u vred-nosti od 450 miliona dinara, što ne pokriva ni polovinu vrednosti planiranog izvoza.

U procesu pridruživanja zemalja Jugoi-stočne Evrope Evropskoj uniji potrebno je sistemskim propisima omogućiti izgradnju kompletne tržišne infrastrukture, maksimizir-anje robne proizvodnje i promet pod isklju-čivo komercijalnim uslovima, doneti zakon o prometu obradivog zemljišta koji će važi-ti za domaće i strane građane, prilagoditi se standardima EU-a – posebno u oblasti vete-rine, sanitarnih i fitosanitarnih kontrola, eko-

loške zaštite životne sredine itd.

Osnovna obeležja razmene sa EU

U međunarodnoj trgovini poslednjih godi-na, učešće poljoprivrednih proizvoda stabili-zovalo se na oko 10 odsto. U ukupnim doma-ćim plasmanima poljoprivredni proizvodi

SCG učestvuju sa oko 20 odsto (što je porast u odnosu na manje od 20 odsto devedesetih godina prošlog veka). U strukturi uvoza poljo-privredno-prehrambeni proizvodi zastupljeni su s nešto nižim procentom, na nivou od oko 10-12 odsto, mada je i tu uočljiv rast.

U ovom periodu i bilans razmene poljo-privredno-prehrambenih proizvoda je nega-

Bez dobre strategije za agrar

Poljoprivredna delatnost, prema raspoloživim prirodnim i ljudskim resursima i dostig-nutim nivoom proizvodnje i prerade predstavlja jednu od temeljnih privrednih delat-nosti Srbije i Crne Gore. U ukupnom društvenom proizvodu privrede ona zajedno sa prehrambenom industrijom učestvuje sa preko 40 odsto. Međutim, ukoliko se uključi i njihov srazmeran udeo u ostalim granama industrije koje zasnivaju proizvodnju na siro-vinama iz poljoprivrede i industrijskim granama koje proizvode inpute za poljoprivredu i prehrambenu industriju, kao i u uslužnim delatnostima, može se proceniti da poljopri-vreda u formiranju društvenog proizvoda SCG učestvuje sa oko 60 odsto. Sve to ukazuje na poseban značaj poljoprivrede za stabilnost ukupnog ekonomskog i društvenog razvo-ja, za trajnu prehrambenu sigurnost, socijalnu i političku stabilnost zemlje.

Poljoprivreda Srbije i Crne Gore devedesetih godina prošlog veka poslovala je u nestabi-lnim i izrazito nepovoljnim uslovima, što je uticalo na smanjenje obima i promenu proizvodne strukture, pre svega kapitalno intenzivnih proizvodnji: stočarstva i proizvod-nje industrijskog bilja, jer su u pomenutom periodu izostale efikasne mere ekonomske politike. Poljoprivredna proizvodnja već duži niz godina ostvaruje sporiji rast u odno-su na svoje objektivne proizvodne mogućnosti i značaj u ekonomskoj strukturi zemlje. Međutim, i pored pomenutih nepovoljnih okolnosti, ona pokazuje vitalnost, što se može sagledati iz kretanja BDP-a.

Spoljnotrgovinska razmena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda posle ekonom-skih sankcija odvija se u uslovima poremećene makroekonomske ravnoteže, kao posledica secesije i raspada tržišta, pad proizvodnje u tradicionalno izvoznim sektorima poljopri-vrede, gubitak postojećeg statusa na pojedinim tržištima (status najpovlašćenije nacije – STO, preferencijalni status u EU-u i brojnih bilateralnih i multilateralnih sporazuma), liberalizacije ekonomskih odnosa sa inostranstvom i mnogih drugih faktora. Međutim, i u ovim okolnostima koje se ocenjuju kao najteže u kojima je poslovala privreda na ovom ekonomskom prostoru u novijoj istoriji, poljoprivreda i prehrambena industrija proiz-vele su dovoljno hrane i za domaće potrebe i za izvoz. Ukidanjem sankcija UN-a, bržom integracijom u međunarodne institucije, dogradnjom sistemskih propisa u oblasti pri-vrede, kao i privatizacijom stvaraju se povoljniji uslovi privređivanja u kojima značajni-je treba da se afirmišu izvozne mogućnosti poljoprivrede i prehrambene industrije.

Dugoročna izvozna orijentacija agrara osnovni je uslov povećanja ukupne efikasno-sti agroindustrijske proizvodnje i njenog bržeg uklapanja u svetsko tržište. SCG ima neto izvozni potencijal u poljoprivrednoj proizvodnji i preradi, koji nije u dovoljnoj meri valo-rizovan u uslovima odsustva razvojno-izvozne strategije i odgovarajućih stimulativnih mera ekonomske politike.

Spoljnotrgovinska razmena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda SCG 1996-2003.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	januar-avgust 2003
IZVOZ	535	396	418	337	303	329	547	396
UVOZ	552	695	579	351	365	569	682	440
BILANS	-17	-299	-161	-14	-62	-240	-135	-46

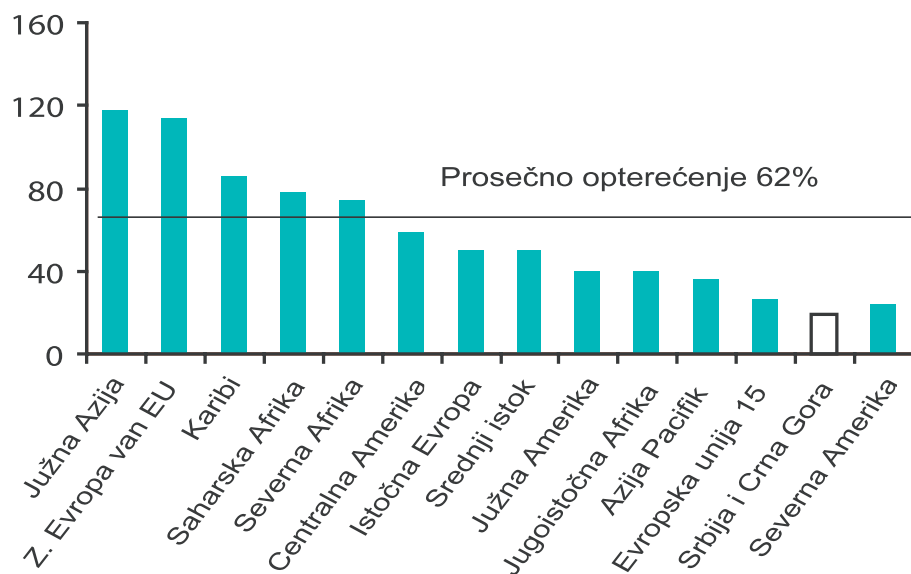
Vrednost u mil.USD, Izvor:SZS

Razmena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda Srbije sa EU (u mil.USD)

Godine	Izvoz		Uvoz		Bilans	
	Ukupno	EU	Ukupno	EU	Ukupno	EU
1996	514	171.4	508	165.3	+6	+6.1
1997	384	134.4	586.5	241.4	-202.5	-107.0
1998	402	166.6	468	152.3	-66	+14.3
1999	326	131.8	287	94.6	+39	+37.2
2000	296	114.3	287	88.5	+9	+25.8
2001	317	170.4	453	168.0	-136	+2.4
2002	534	280.8	549	215.0	-15	+65.8
2003(I-VIII)	395.6	221.0	439.7	179.5	-44.1	+41.5

Izvor: SZS

Prosek carina za poljoprivredne proizvode

Izvor: USDA

tivan, uz tendenciju rasta negativnog salda. Već nekoliko prikazanih globalnih pokazatelja dovoljno upečatljivo pokazuje da su spoljnotrgovinski efekti agrarnog sektora ispod njegovih stvarnih potencijala. Nisu, takođe, u dovoljnoj meri iskorišćena ni određena relativna poboljšanja ili pozitivna kretanja u spoljnom okruženju.

U ukupnoj robnoj razmeni sa EU-om, poljoprivredni proizvodi zastupljeni su sa oko 30 odsto, pri čemu je značajno istaći da je dinamika razmene u usponu. Za izvoznike poljoprivredno-prehrambenih proizvoda SCG tržište EU-a je veoma značajno. Učešće u izvozu pokazuje tendenciju rasta sa preko 17 odsto u 1999. na preko 54 odsto u 2002. godini, zahvaljujući enormnom iskorišćenju preferencijalnog statusa u izvo-

zu šećera i tradicionalno stabilnom izvozu voća (malina i višanja) i povrća. U regionalnoj strukturi uvoza, tržište EU-a zastupljeno je sa oko 20-30 odsto po godinama. Za razliku od ukupnog bilansa razmene koji je u pojedinim godinama negativan, u razmeni poljoprivrednih proizvoda sa EU-om naša zemlja ostvaruje pozitivan saldo.

Dugoročna orijentacija domaće privrede da poveća stepen efikasnosti (proizvodne, društvene) i strukturnog urastanja u polarizovane segmente svetske privrede, za poljoprivredni sektor predstavlja veliku obavezu, ali i veliki izazov. Osnovno je pitanje u kojoj meri je domaća poljoprivreda – po organizovanosti, konceptu i orijentaciji – u poziciji da bude konkurentna na tržištu EU-a. Dosađajni tokovi, struktura i dinamika, ukazuju na njene parcijalne domete i efekte koji na postojećim osnovama i okvirima ne obećavaju raznovrsniji i stabilniji nastup.

Autor je saradnik Centra za naučno-istraživački rad PKS (bivši Institut za spoljnu trgovinu)

Carine i kurs

Najbolja kombinacija su ubrzana liberalizacija i integracija tržišta, uz politiku kursa koja vodi računa o konkurentnosti privrede

PIŠE:
PROF. VLADIMIR
GLIGOROV

Carine idu u budžet, ali se uvode da bi se zaštitila neka proizvodnja. Zaštita bi trebalo da je privremena, recimo dok se neka proizvodnja ne osvoji. Potom je nepotrebna. Dakle, kada je reč o spoljnoj trgovini, cilj bi trebalo da je trgovina koja je potpuno slobodna,

što će reći – u potpunosti bez carina. Za zemlje koje žele da se integrišu u Evropsku uniju to i jeste cilj, bar kada je reč o trgovini sa EU-om i unutar nje. Sa drugim zemljama trgovina se reguliše članstvom u Svetskoj trgovinskoj organizaciji (STO) ili na druge načine, mada je, teorijski posmatrano, cilj isti.

Kojom brzinom bi trebalo težiti slobodnoj trgovini? Ponekad se kaže da bi, recimo, privreda Srbije sasvim propala kada bi se ukinule sve carine prema EU-u, zato što srpski proizvodi nisu konkurentni. Konkurentnost je, naravno, ozbiljan problem, samo je pitanje da li je dobro koristiti baš carine u svrhu održanja ili poboljšanja konkurentnosti privrede. Posmatrano na nivou čitave privrede, nedostatak konkurentnosti se ogleda u deficitu u razmeni sa svetom, a ako se to smatra problemom, onda verovatno treba videti da li je sve u redu sa kursom domaćeg novca.

Nije dobro kada se ove dve stvari mešaju, jer se može doći u situaciju da se zagovara protekcionizam zajedno sa neravnotežnim kursom. To je, po mom mišljenju, prilično rđava kombinacija, posebno kada je reč o zemljama koje žele da se pridruže nekoj većoj carinskoj uniji, kakva je recimo Evropska unija. Ovde će biti reči o nekim, po mom mišljenju, boljim politikama spoljne trgovine i o iskustvima zemalja u tranziciji.

Kome je potrebna zaštita?

Da bi se videlo šta bi trebalo da bude uloga carina, uzeću za primer neke argumente koji su bili iznošeni u procesu harmonizacije carinskih sistema Srbije i Crne Gore. Govorilo se da je razumljivo što Crna Gora ima niske carine jer ništa ne proizvodi, pa nema šta ni

da štiti. Srbija, opet, kaže se, proizvodi mnogo toga, pa ima šta i da štiti.

U stvari, jedan argument za uvođenje carina jeste da se podstakne domaća proizvodnja, posebno ona koja je "u povoju". Ovo zato što početna investicija sadrži fiksne troškove, pa sami počeci proizvodnje ne moraju da budu profitabilni. Ukoliko nema zaštite, početni troškovi mogu da budu nepremostiva barijera da se taj posao i ta proizvodnja uopšte započnu. Pogotovo ako se dodaju i povećani rizici koji idu sa činjenicom da su sposobnosti novog proizvođača nepoznate. U tim okolnostima može da se zagovara carinska zaštita kao jedno od sredstava (možda ne baš najbolje) za razvoj proizvodnje. Naravno, važno je da se ta podrška oroči, jer se inače stvara problem a ne nalazi se rešenje.

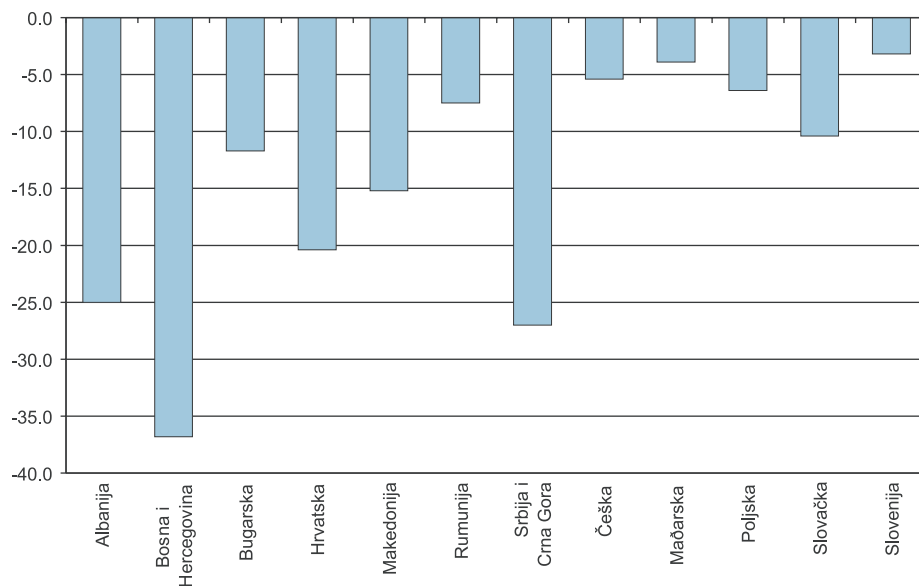
Sada se može razmotriti druga strana medalje. Naime, šta da se radi kada postoji proizvodnja koja – po postojećim troškovima i odnosu cena (što uvek podrazumeva i određen nivo kursa) – nije konkurentna? Šta, dakle, kada ima šta da se štiti, kako se to kaže? Ovde se može uzeti u obzir politika Evropske unije prema zemljama u tranziciji koje su težile članstvu u Uniji.

One su relativno brzo sklopile ugovore o pridruživanju, takozvane Evropske ugovore. Ovi ugovori su bili asimetrični jer su zemlje EU-a ubrzano otvorile svoje tržište za industrijske proizvode pridruženim članicama, dok su ove druge imale određen period u kojem su postepeno smanjivale svoje carine. Različito su tretirani poljoprivredni i neki osetljivi industrijski proizvodi. Tako su carine za poljoprivredne proizvode na obe strane smanjivane sporije, u slučaju tekstilnih proizvoda carine novih pridruženih članica smanjene su brže, takođe i kad je reč o carinama za čelik u EU-u. Svedeno, liberalizacija je tekla relativno brzo, a krajem 2000. godine carina više nije ni bilo. Kvote i druga necarinska zaštita ukidane su praktično odmah po sklapanju Evropskih ugovora. No, s obzirom na probleme sa kojima su se pojedine zemlje suočavale tokom tranzicije, uvođeni su privremeni porezi na uvoz (tzv. *import surcharge*).

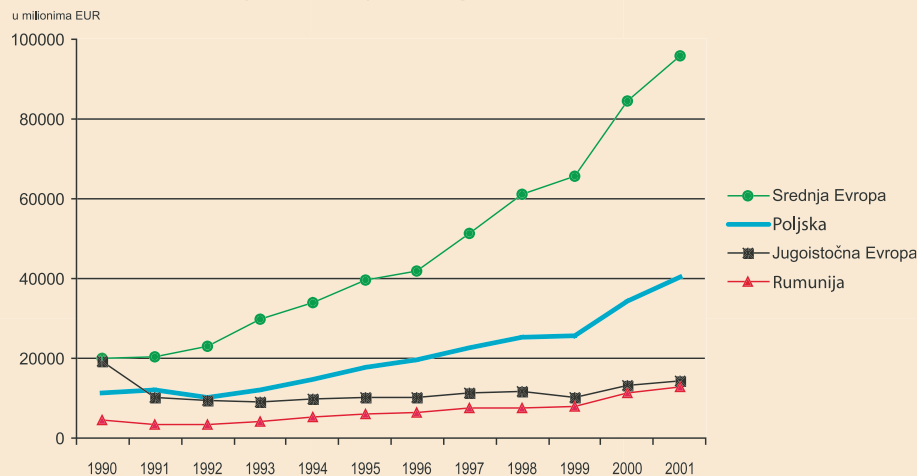
S obzirom na iskustvo sa Evropskim ugovorima i na to kako se brzo smanjivala carinska zaštita prema EU-u, jasno je da će se u Jugoistočnoj Evropi znatno menjati carinske stope, a generalno posmatrano one će morati da se znatno smanje kada zemlje ovog regiona krenu putem koji su druge zemlje u tranziciji već prošle.

Sve u svemu, posle potpisivanja ugovora o pridruživanju, carinske stope na industrijske proizvode znatno se smanjuju, one na tekstil i slične osetljive proizvode takođe, kao i carine na čelik i slične proizvode, što važi i za poljoprivredne proizvode, dok se kvote ukidaju. Privremena odstupanja su moguća, ali samo pod određenim uslovima.

Spoljnotrgovinski deficit u % BDP-a u Srednjoj i Jugoistočnoj Evropi 2001.

Izvoz zemalja Srednje i Jugoistočne Evrope

Rezultati i politika kursa

Rezultati do kojih se došlo liberalizacijom možda se najbolje vide na priloženim grafikonima. Ako se uporede srednjoevropske zemlje i zemlje Jugoistočne Evrope, vidi se da su ove prve imale veoma mnogo uspeha u izvozu robe, dok su ove druge bile u tome veoma neuspešne. U tom smislu zanimljivo je uporediti Bugarsku i Mađarsku. Na početku procesa, recimo 1990, Bugarska je izvozila gotovo dvostruko više od Mađarske, a sada Mađarska izvozi znatno više nego sve balkanske zemlje u tranziciji zajedno.

Jedina zemlja među svim naslednicama bivše Jugoslavije sa dobrim rezultatima u izvozu jeste Slovenija. Reč je, takođe, o zemlji koja je najbrže liberalizovala svoju spoljnu trgovinu i sledila politiku kursa, koja odudara od one koja se uglavnom vodi u osta-

lim zemljama bivše Jugoslavije, pa i Balkana uopšte, osim u Rumuniji.

U većini zemalja bivše SFRJ prihvaćena je politika jedne ili druge vrste fiksnog kursa, jer se smatralo da se inflacija drugačije ne može staviti pod kontrolu. Nije se, međutim, vodilo računa o uticaju kursa na konkurentnost privrede. To je ozbiljna tema i ovde nema mesta da se o tome detaljnije raspravlja, zato je dovoljno da se ukaže na činjenicu da je fiksni kurs prilično loša opcija u uslovima kada spoljna trgovina nije liberalizovana, iz ovih ili onih razloga, i gde carine nisu ni jedini, a možda ni najveći problem. Fiksni kurs će tada podsticati uvoz (i možda održavati domaću proizvodnju, posebno sektor usluga), ali neće podsticati izvoz. U takvim okolnostima niska inflacija ne mora da bude dovoljna. Inflacija je na Balkanu obično niža nego u zemljama Srednje Evrope, ali ove druge i dalje postižu bolje rezultate u izvozu.

Slobodna trgovina i konkurentnost

Iz ovoga, bar po mom mišljenju, sledi da je najbolja kombinacija ubrzana liberalizacija i integracija tržišta (tj. – eliminisanje carinskih i drugih barijera), kao i politika kursa koja vodi računa o konkurentnosti privrede, ili bar o održivosti njene eksterne pozicije. Kada je reč o Srbiji i Crnoj Gori, one idu drukčijim putem.

U slučaju Srbije vodi se uglavnom politika fiksnog kursa u uslovima veoma visokog spoljnotrgovinskog deficita na tekućem računu. Posle početne liberalizacije, u raspravama sa Crnom Gorom o harmonizaciji carina težilo se očuvanju viših carinskih stopa da bi se zaštitile privredne aktivnosti u kojima Srbija ima, tvrdi se, komparativne prednosti. Tu je posebno reč o poljoprivrednoj i proizvodnji hrane, gde bi Srbija trebalo da ima uslove da bude značajan izvoznik.

U slučaju Crne Gore, gde se koristi evro, iznošeni su argumenti, koji su izgleda i prevagnuli, da bi povećanje carina bilo dobro jer bi obezbedilo veće budžetske prihode. To, međutim, nije najbolji razlog da se podižu carine. Postoje poreski izvori koji su bolji od carina, ako postoje problemi sa budžetom, kao što sigurno postoje u Crnoj Gori. Mnogo bi bolje bilo da su Srbija i Crna Gora harmonizovale svoje carine na nekom veoma niskom nivou, a da su gledale kako da koriste druge instrumente ekonomske politike da podstaknu izvoz.

Zašto se, na kraju krajeva, teži slobodnoj trgovini? Zato što se smatra da ona pozitivno deluje na konkurentnost neke privrede.

Znači, ne smatra se da će otvaranje tržišta biti loše po konkurentnost te privrede, već upravo obratno – da će povećana konkurencija poboljšati konkurentnost privrede koja se liberalizuje. Kao što se može videti, liberalizacija trgovine između Evropske unije i zemalja u tranziciji dovela je do veoma znatnog rasta izvoza iz zemalja u tranziciji na tržište EU-a. Povećan je i uvoz iz EU-a, što je posledica brzog rasta ovih privreda. U SCG raste uvoz (i to se neće mnogo promeniti očuvanjem značajne carinske zaštite), dok je izvoz na veoma niskom nivou. Budući i da je kurs fiksiran, konkurentnost ovih privreda povećavaće se veoma sporo.

Autor je istraživač u Bečkom institutu za međunarodna ekonomska istraživanja (WIIW) i član Saveta BeCEI-a

Harmonizacija nije rešenje

Visoke carine nisu spasle "Zastavu" iz Kragujevca, domaću tekstilnu ni elektronsku industriju, pa neće ni poljoprivredu. Carinama ne treba da štitimo nikoga: ako vjerujemo da smo sposobni koliko pričamo da jesmo, preostaje nam samo da to i dokažemo

Petar Ivanović, izvršni direktor Instituta za strateške studije i prognoze, prvi je ekonomista u Crnoj Gori koji je javno kritikovao proces harmonizacije carinskih stopa između Crne Gore i Srbije, tražeći da se fokus usmeri na suštinske ekonomske probleme koji su,

po njegovom mišljenju, strukturne prirode. Njegova nedavna izjava da pregovarači u ovom procesu rešavaju pogrešan problem zasmetala je mnogima koji su učestvovali u pregovorima.

U poslednje vreme čuje se sve više komentara da proces usaglašavanja nije tekao baš onako kako je to javnosti prikazivano. Zašto ste vi bili protiv harmonizacije carinskih stopa između Srbije i Crne Gore?

Više je razloga za to. Prvo, smatram da je bolje stvoriti ambijent za konkurenciju nego unificirati dva ekonomska sistema koja se ipak razlikuju. Drugo, harmonizacija ima svoju cijenu koju neće platiti političari, već građani. Treće, izgubilo se silno vrijeme. Vrijeme predstavlja ne samo resurs već i novac. Četvrto, povećanje carina neće spasti niti jedan privredni sektor u Srbiji ili Crnoj Gori. Možete povećati carine koliko god hoćete, ali time nećete zaštititi domaću proizvodnju. Naša preduzeća se mogu oporaviti i početi da zarađuju novac samo ako počnu da stvaraju proizvode koji mogu da se prodaju po nižoj cijeni od one koju nudi konkurencija i koji uz to imaju bolji kvalitet. A da bi se to postiglo, potrebne su investicije, prije svega u tehnologiju i ljude koji imaju znanje.

Najveći problem je što još ne vidimo šta je zapravo problem! Naši ekonomski problemi su u strukturi ekonomije. Zato usaglašavanje carinskih stopa dva ekonomska sistema koja traže prostor da izađu iz krize ne može nikako biti prioritet. A kada ekonomske probleme izmjestite u sferu politike i rješavate ih na politički način, onda ste

sve dalje od optimalnog rješenja. A to znači da će postojati veliki troškovi koje neće platiti niko drugi do mi koji živimo u Crnoj Gori i Srbiji. Svi koji se nadaju pomoći od EU-a uzaludno će čekati.

Kako ocenjujete pomoć eksperata EU-a i reakciju na harmonizaciju?

Od EU-a možemo da naučimo mnogo. Naučili smo da je za stvaranje carinske unije između zemalja tadašnje Evropske zajednice bilo potrebno 12-13 godina, a ne nekoliko mjeseci. Smatram da je važno da to imamo u vidu. Tako se carinska unija stvarala prirodnim putem. Dakle, jasno je da proces harmonizacije ne ide lako. Ovo što je do sada urađeno u Crnoj Gori i Srbiji jeste vještačka tvorevina. No, to ne znači da mi ne treba da pokušamo da dostignemo evropske standarde. I ne samo evropske. Zato je naprosto zbunjujuće da je EU od Crne Gore tražila da poveća svoje carinske stope sa prosječnih tri odsto koliko su iznosile u Crnoj Gori na osam odsto i više da bi kasnije smanjivali carinske stope. Još manje je logično da odbacimo evro koji kasnije treba ponovo da usvojimo.

Razumljivo je da je EU zadovoljna kada za par nedjelja Crna Gora i Srbija harmonizuju ono za šta je EU-u trebalo preko deset godina. Ali, takav sistem neće moći da traje. Ili će trajati uz visoke troškove. Moje je mišljenje da postoji sve manja spremnost da bilo ko plaća visoke troškove harmonizacije dva sistema. Još nešto, Crna Gora nije juče krenula u ekonomske reforme, već je taj proces praktično započet krajem 1998. godine. Koncept koji je tada usvojen, a koji je prihvatila i EU, podrazumijevao je visok stepen liberalizacije. Zato povećanje carina i harmonizacija kako je zamišljena u ovom momentu, znači napuštanje takvog koncepta ekonomskog razvoja. Smatram da razumijem megaprocese, ali sa protivim političkim igrama u kojima male zemlje služe za potkusirivanje.

Mnogi smatraju da Crna Gora ne može stvoriti tržište jer će zbog veličine u njoj dominirati monopoli?

Uslovi u kojima se nalazi Crna Gora ne dozvoljavaju da se odmah sagradi tržište. Tržište traži tržišne institucije, znanje i nov način razmišljanja. Međutim, treba da shvatimo dvije stvari. Prvo, bez obzira na napore, nema alternative izgradnji tržišta. Drugo, ne možete imati malo tržišta. Tržište ili postoji ili ne. Ako posmatrate Crnu Goru kao tržište u odnosu na Srbiju, pa naravno da je manje. Isto tako, ako posmatrate tržište Srbije u odnosu na region, i ono je manje. Upravo zato prosperitet vidim u regionalnoj i međunarodnoj saradnji. A da bi se regio-

I Crna Gora treba carinama da štiti svoju poljoprivrednu proizvodnju

“Crna Gora ima 0,80 hektara poljoprivrednih ili 0,29 ha obradivih površina po stanovniku – znatno iznad raspoloživih površina većine evropskih zemalja (a mi, govorahu, nemamo šta da tražimo u poljoprivredi – pomislite kakve bi brojke bile da su tu i neuzorane oranice). Ova Republika ima ukupan deficit u proizvodnji mesa i mesnih prerađevina od 12.265 tona (pri čemu i živinskog od 3125 tona). Imamo i deficit ribe (od 129,5 tona), pa čak i deficit mlijeka (od 30 tona), voća (20,396 tona). Imamo višak u proizvodnji grožđa i povrća. U prošloj godini je uvezeno ‘važnijih poljoprivrednih proizvoda’ za preko 123 miliona evra, a izvezeno tek 15,8 miliona, što znači da nam je uvoz pokriven izvozom sa tek 12,87 odsto.

Preuzimamo u potpunosti jedan stav iz materijala resornog ministarstva ‘Osnovi politike podsticaja i zaštite proizvodnje hrane u Crnoj Gori’, gdje piše da je veoma važno ukazati na sistem zaštite u Evropskoj uniji. Nominalne carinske stope kreću se od nule do 33 odsto, ali zato efektivne stope (koje su stvarno plaćene pri uvozu) za određene proizvode iznose i po nekoliko stotina procenata (recimo za goveđe meso od 154 do 316 odsto, za jaginetinu od 141,6 do 324,6 odsto, za mlijeko 13,8 do 182,8 odsto, za sir od 124,8 do 221,2 odsto, a za vino čak i do 1.616 odsto). Zagovornici nulte carinske stope nude nam za primjer Estoniju, liberalnu novu članicu EU-a. Carinske stope za uvoz hrane kreću se i do 59 odsto, a znatno su im veće carine za uvoz poljoprivrednih proizvoda koje ova zemlja proizvodi u znatnijim količinama.”

(“Pobjeda”, 9.11.2003)

nalna saradnja uspostavila, mora se povećati stepen otvorenosti ekonomije i smanjiti nivo regulacije.

Gotovo sve zemlje regiona više su usmjerene na saradnju sa drugima nego na saradnju sa svojim susjedima. Pogledajte robnu razmjenu. Mi između sebe u regionu najmanje trgujemo. Upravo zato su za Crnu Goru važne niske carine, niski administrativni troškovi. Ja sam siguran da Crna Gora ima šansu, kao što šansu imaju i druge zemlje u regionu i region u cjelini. Tržišni zakoni moraju se probiti još više. To je način da se ukinu monopoli. Ako to ne uradimo, svi će se okretati državi i tražiti da im ona pomogne oko uvoznih dozvola, kontingenata, kredita itd. A čim stvorite sistem u kojem se obraćate državi za sve što vam treba, onda tu nema tržišnih kriterijuma.

Danas su više nego ikada usta političara prepuna zalaganja za tržište, liberalizaciju, otklanjanje barijera. A kada pogledate stvarnost, vidite da postoje samo fragmenti tržišta, da je regulativa ogromna, da liberalizam postoji samo u vokabularu političara koji besomučno troše tu riječ. Nikada se nije više pričalo o tržištu, a nikada tržišta nije bilo

manje u stvarnosti.

Da li očekujete da će se na kraju ipak

Predlog da Crna Gora prihvati više carinske stope Srbije

Studija Savetodavnog centra za ekonomska i pravna pitanja, urađena pre godinu dana, sugerise da je bolje, odnosno jeftinije, da Crna Gora prihvati više carinske stope koje postoje u Srbiji, nego obrnuto. U ovom slučaju, ukupni troškovi takve operacije za budžet Crne Gore bili bi 1,7 miliona evra u periodu 2003-2005. (ili 2,83 evra po stanovniku). Ako bi Srbija pristala da snizi carine na crnogorski nivo, troškovi bi bili 37,83 miliona evra (ili 4,73 evra) u istom periodu.

(Constantin Zaman,
The Impact of Tariff Alignment between Serbia and Montenegro,
Savetodavni centar za ekonomska i pravna pitanja, Beograd, septembar 2002)

Odložiti određivanje carina

“Usaglašavanje carina za 56 proizvoda i ukidanje prelevmana predstavlja problem za Crnu Goru, ali mnogo veći za Srbiju. Srbija ima veliki broj proizvoda koji je zaštićen prelevmanima koji su viši od crnogorskih. Od Crne Gore se međutim, sada traži da kažemo kolika će biti carinska stopa za 56 proizvoda, poslije odobrenog roka od tri do pet godina. Bilo bi nam lako reći da će stopa biti na nivou evropskog prosjeka, ali je za Srbiju teško da kaže da li će njihova stopa pasti dotle, jer ona ima visoke carinske zaštite. Uvjeran sam zato da sada ne treba insistirati na striktnom određivanju carinske stope, koja će biti za nekoliko godina. Uspjeh je da smo sve ostalo usaglasili, pa bi Evropska komisija trebalo da pokaže dio odgovornosti za trojno partnerstvo koje smo napravili Beogradskim sporazumom.”

Milo Đukanović, predsjednik Vlade Crne Gore,
“Pobjeda”, 8.11.2003.

harmonizovati carine za 56 pozicija strateških poljoprivrednih proizvoda?

Hajde da harmonizujemo carine na nivou od nula odsto! Nemam ništa protiv. Ali ako Crna Gora poveća carine, ona gubi ekonomsku samostalnost koja je garantovana Beogradskim sporazumom. Građani gube novac jer će plaćati skuplje proizvode. Dobijaju zlurade birokrate i političari u Srbiji, Crnoj Gori i EU-u, kojima je jedino stalo da produže rok svog trajanja.

Visoke carine nisu spasle “Zastavu” iz Kragujevca, domaću tekstilnu ili elektronsku industriju, pa neće ni poljoprivredu. Smatram da carinama ne treba da štitimo nikoga: ako vjerujemo da smo sposobni koliko pričamo da jesmo, preostaje nam samo da to i dokažemo.

Jer, sve mjere koje su usmjerene na zaštitu domaće ekonomije od konkurentskih faktora iz okruženja pred-

stavljaju samo generator za obnavljanje problema iz prošlosti i njihovo pojavljivanje u mnogo radikalnijem obliku u budućnosti. Donosioci odluka ne treba da usmjeravaju događaje u pravcu izbjegavanja konkurencije, već da stvaraju uslove za ravnopravno učešće u tržišnoj utakmici. Zato insistiramo na mjerama koje Crnu Goru uključuju u međunarodne integracione procese, omogućavaju pristup investicijama (a ne samo kreditima), smanjuju transakcione troškove i neizvjesnost u pogledu poštovanja pravila.

Dobar početak

U našoj zemlji postoji jasan konsenzus o tome da želimo u Evropsku uniju, ali ne i o tome kako tamo da stignemo. Zato nam je neophodna usaglašena nacionalna strategija o pridruživanju Evropskoj uniji, koje će se pridržavati sve vodeće političke snage, kaže Milica Delević-Đilas, direktorka Kancelarije SCG za pridruživanje EU-u

Evropska komisija je krajem oktobra pozvala Srbiju i Crnu Goru da svojim nalazima i zapažanjima doprinese (trećem) Godišnjem izveštaju Komisije o napretku naše zemlje u procesu stabilizacije i pridruživanja Evropskoj uniji. Kancelarija SCG za evropske integracije, kao glavni koordinator, prosledila je ovaj zahtev nadležnim republičkim ministarstvima i ministarstvima državne zajednice, i na osnovu njihovih dosadašnjih izveštaja pripremila prvi zajednički papir – sažetak – koji će biti prosleđen Evropskoj komisiji. Pitamo Milicu Delević-Đilas, direktorku Kancelarije SCG za pridruživanje EU-u, na kojim se analiza zasniva ovaj dokument, i posebno, kako se mogu oceniti dosadašnje pripreme ove Kancelarije i odgovarajućih službi država članica SCG za saradnju sa Evropskom unijom.

“Osnovno je zapažanje da se situacija u zemlji (govorimo o periodu pre predsedničkih izbora u Srbiji) veoma razlikuje od one iz marta prošle godine, dakle u vreme objavljivanja prethodnog Godišnjeg izveštaja Evropske komisije, kad se još nije znalo da li će zajednička država opstati i kako će izgledati. U međuvremenu su konstituisane i počele s radom uglavnom sve institucije predviđene Ustavnom poveljom, usvojen je i primenjen Akcioni plan za harmonizaciju tržišta Srbije i Crne Gore, bez kojeg Evropska komisija nije mogla da započne izradu studije o izvodljivosti (koja bi, u najboljem slučaju, mogla biti dovršena na proleće naredne godine).

Sa stanovišta saradnje sa Evropskom unijom posebno je značajno letošnje formiranje

Saveta SCG za evropske integracije, u kojem su svi najvažniji predstavnici Vlada država članica i državne zajednice. Zadatak je naše Kancelarije da obavlja sve stručne pripreme

za sednice Saveta, tehnički pomogne da se odluke Saveta sprovedu, i radi druge administrativne i stručne poslove u koje, pored ostalog, spada i obuka državnih službenika za poslove evropske integracije, kao i prevođenje i redaktura propisa i standarda EU-a ('aki kominoter'), za šta je, inače, osnovana i posebna Izdavačko-prevodilačka komisija. Takođe, u stalnom smo kontaktu sa Evropskom komisijom, koju, na osnovu posebnih matrica koje popunjavaju države članice, obaveštavamo o napretku SCG u ispunjavanju pojedinih zadataka u procesu stabilizacije i pridruživanja”, kaže Milica Delević-Đilas.

Malo ljudi, mnogo zadataka

U našoj zemlji se, zasad, poslovima evropskih integracija, na svim nivoima, neposred-

no bavi jedva šezdesetak ljudi (od kojih trećina u Kancelariji SCG), što je neuporedivo manje nego u drugim državama koje pretenduju na članstvo u EU-u – recimo, desetostruko manje nego u Bugarskoj, koja se priprema za ulazak u Uniju 2007. godine. Da li to znači da nismo dovoljno ozbiljno shvatili koliko nas težak i obiman posao čeka ili jednostavno još nismo spremni da se tog posla prihvatimo?

“Pre svega moram da istaknem da u našoj zemlji postoji veoma jasan i nedvosmislen konsenzus o tome da želimo u Evropsku uniju, ali ne i o tome kako tamo da stignemo: da li kao jedna država ili Srbija i Crna Gora odvojeno; da li pod ‘njihovim’ ili ‘našim’ uslovima;

da li baš moramo da ispunimo sve što se od nas traži... Još nemamo usaglašenu nacionalnu strategiju o pridruživanju Evropskoj uniji, otuda se čini da se nismo ni dovoljno efikasno organizovali za poslove koji nam predstoje. Nadam se, međutim, da će se posle parlamentarnih izbora u Srbiji steći uslovi za formisanje te strategije, bar za period od nekoliko narednih godina.

Dakle, neophodno je da se vodeće političke snage u zemlji što pre dogovore o tome šta i kako da uradimo na putu evropskih integracija, koji su osnovni koraci, rokovi, izvršioci. I toga se, onda, svaka (nova) vlast mora držati, ako želi da bude pouzdana i odgovorna kako u očima sopstvenih birača, tako i u odnosima sa Briselom i drugim međunarodnim i regionalnim partnerima (jer je priključenje Evropskoj uniji ne samo

naša želja već i zajedničko opredeljenje svih naših suseda iz regiona)", ističe Milica Delević-Đilas.

Zbog nas, ne zbog Evrope

Da li bi ovakav razvoj događaja ubrzao izradu Studije o izvodljivosti, kao preduslova (naravno, ako je njen ishod pozitivan) za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju? Naime, SCG je preostala kao jedina zemlja Zapadnog Balkana za koju ova studija još nije pripremljena (Makedonija i Hrvatska su već potpisale Sporazum, a za Albaniju i od nedavno BiH Evropska komisija je uradila studiju o izvodljivosti).

"Sve ono za šta nam se, bar u prvi mah, čini da radimo na zahtev Evropske unije, ili zato da bismo joj što pre pristupili, u stvari radimo zbog nas samih, da bismo imali bolju državu, bolje institucije, bolji život i izvesniju, bolju budućnost. To je ono što treba da imamo na umu kad menjamo postojeće i donosimo nove zakone, kad reformišemo državne institucije i javne službe, kad privatizujemo preduzeća ili sklapamo bilateralne sporazume o slobodnoj trgovini sa susednim zemljama. Ne smemo više dopustiti da uludo gubimo vreme, energiju i novac odlučujući o važnim stvarima na dnevnoj bazi: moramo postići dogovor o dugoročnim ciljevima od zajedničkog interesa i u zajedničkom interesu insistirati da se svi pridržavamo onoga što smo svojevoljno prihvatili", ističe naša sagovornica.

Šta je dosad konkretno urađeno da se "pripremi teren" za ovakve planove? U SCG je osnovana zajednička carinska kancelarija, koja je već sasvim operativna i ima urađen pečat za poreklo robe, osnovane su fito-sanitarna i veterinarsko-sanitarna kancelarija. Srbija je donela akcioni plan za harmonizaciju 50 zakona sa EU-om u naredne dve godine, a Skupština ove republike izmenila je svoj Pravilnik tako da je pri usvajanju svakog novog zakona potrebna i pisana izjava o njegovoj usaglašenosti sa EU-om. Očekuje se da slično postupi i Crna Gora.

"Bez obzira na različite komentare 'dnevni događaji', mislim da i Evropska unija i mi sami uviđamo da smo puno toga uradili i na približavanju Evropi, i na demokratizaciji društva, i na usaglašavanju dva veoma različita ekonomska sistema, i da smo pokazali pre svega spremnost da međusobno (mislim na Srbiju i Crnu Goru) pregovarimo poslovno, pragmatično, a ne više emotivno. A to je dobar početak", zaključuje Milica Delević-Đilas.

ALEKSANDRA MIJALKOVIĆ

STRANI KAPITAL SPORO STIŽE NA BALKAN

Investicije i rizik

Vlada Srbije je još u junu predložila da EU osnuje **Fond za zaštitu protiv političkog rizika za Zapadni Balkan**, čime bi doprinela prilivu stranih direktnih investicija u region

PIŠE: PROF. DR
MIHAILO CRNOBRNJA

Priliv stranih investicija u zemlje Zapadnog Balkana daleko je ispod priliva u zemlje Centralne Evrope i Baltika, koje će uskoro postati članice Evropske unije. Za to ima više razloga. Jedan od važnijih vezan je za rizik s kojim se investitori suočavaju. Krajnje pojednostavljeno gledano, rizik prilikom investiranja ima svoju komercijalnu komponentu (koja je neodvojiv deo investicija, čak i u najrazvijenijim zemljama) i političku komponentu. Politički rizik je uvek veći u zemljama koje su prošle kroz ono kroz šta su (osim Slovenije) prošle zemlje bivše Jugoslavije. Politički rizik, ili preciznije, *percepcija* investitora o postojanju političkog rizika u nekoj zemlji ima dve posledice: smanjuje broj zainteresovanih investitora i povećava cenu finansiranja investicije, pošto se uvećava kamata. I jedan i drugi efekat kao konačan ishod imaju manji priliv investicija.

U svetu postoje specijalizovane institucije koje pokrivaju politički rizik. Pod okriljem Svet-ske banke deluje MIGA (*Multilateral Investment Guarantee Agency*), mnoge zemlje imaju nacionalne agencije (nemački HERMES, francuski COFASE itd.), a i neke velike banke (Raiffaisen, Societe Generale, na primer) osiguravaju protiv političkog rizika. Oblici rizika koji se pokrivaju jesu: ratovi i građanski nemiri, jednokratni ras-kiki ugovora, eksproprijacija i nekonvertibilnost valute i ograničenja transfera kapitala i profita. Već je rečeno da usluga pokrivanja političkog rizika košta. Najjeftinije osiguranje pruža MIGA, zatim nacionalno-državne agencije, a najskuplje je u komercijalnim bankama.

Sve dosad rečeno služi da bi se bolje razu-

mela inicijativa koju je Vlada Republike Srbije pokrenula uoči susreta na vrhu EU-Zapadni Balkan, u junu 2003. godine. U dokumentu koji je za tu priliku usvojen na sednici Vlade, među konkretnim predlozima za unapređenje odnosa EU-a i zemalja Zapadnog Balkana stoji i sledeće: **EU bi trebalo da osnuje Fond za zaštitu protiv političkog rizika**. Time bi se znatno doprinelo prilivu stranih direktnih investicija. Sa izdvajanjem od, recimo, 100 miliona evra (od te sume bi se zapravo mali deo i potrošio) u takav garantni fond, mogle bi se privući dodatne stotine miliona, pa i milijarde evra direktnih stranih investicija.

Brojke su, naravno, indikativne i ne predstavljaju predlog/procenu koliko bi sredstava bilo neophodno za takav fond. Suština predloga nije u brojkama, nego u stvaranju mehanizma koji bi dao snažan politički i ekonomski podsticaj prilivu inostranih investicija. Stvaranjem ovakvog fonda pod okriljem EU-a postiglo bi se nekoliko značajnih efekata:

- Za investitora bi finansiranje investicija bilo jeftinije, jer bi se komponenta kamate koja pokriva politički rizik "pokrivala" iz ovog fonda;
- Percepcija postojanja političkog rizika bi se revidirala, i to nabolje, ako institucija kao što je EU svojim imenom i autoritetom stane iza takvog fonda;
- EU bi ostvarila značajan korak u svom strateškom cilju, kad je reč o finansiranju razvoja zemalja Zapadnog Balkana, odnosno pomerila bi težište sa tehničke pomoći na investicije kao osnovni doprinos rastu i razvoju ovih zemalja;
- Zemlje Zapadnog Balkana mogle bi da očekuju veći priliv stranih investicija.

(Autor je specijalni savetnik za evropske integracije srpskog ministra za ekonomske veze sa inostranstvom)

Da li nam prete nestašica hrane i glad?

Prema upozorenju Svetske organizacije za poljoprivredu i hranu (FAO), Srbija bi mogla biti svrstana na listu zemalja kojima prete nestašica hrane i glad, izjavio je pre mesec dana za "Glas javnosti" Milan Prostran, sekretar Udruženja za poljoprivredu u Privrednoj komori Srbije. Po visini prinosa osnovnih poljoprivrednih kultura – pšenice, kukuruza i šećera – vratili smo se na nivo iz 1960. godine. Poljoprivredni proizvođači su smanjili i upotrebu mineralnih đubriva, koja 30 do 40 odsto utiču na visinu roda.

Prepisivanje života

Mazohistička poređenja sa evropskim idejama, ponašanjem, standardima, robom...daju priliku da još jednom potvrdimo stereotipnu tezu da smo samo geografski deo Evrope, ali nikako i civilizacijski

PIŠE:
ZORAN HAMOVIĆ

Istočnu Evropu s nelagodom imenuju, pišu malim početnim slovom, ukazujući na vrednosni karantin, stanište propalog sveta, sveta koji čezne da ukloni tragove svog istočnog prebivanja. Ta silna težnja učinila je da se hitrina njihovog istorijskog i mentalnog preseljenja sukobi sa neumitnošću geografskog određenja.

Mi smo bili istoku zapad i zapadu istok, imali privilegiju da delimo dva idejna sistema, dve ideološke ravničarstva života. Razmazili smo se osećajući izvesnu superiornost spram istoka i laskali sebi da smo u mnogo čemu plemenitiji od zapada.

Nestanak Berlinskog zida nije učinio da Evropa naraste tako kako su svi želeli i postane velika porodica naroda bez granica. Štaviše, neke države poput Jugoslavije umesto u Evropu nepovratno su otišle na istorijsku deponiju. Srbija je u takvom kretanju "izborila" sta-

Kad se izgovori: Evropa, postalo je prirodno da se misli na Zapadnu Evropu. Isključuju se sve negativne konotacije i potvrđuje stereotipno određenje da se radi o univerzalno uređenom prostoru reda i mira, kolektivu uzornih društava poželjnog standarda i obećavajućeg komfora.

tus (spoljnim zidom!?) opasanog zemljišta bez atributa državnosti, sa nepreciznom idejom i svešću o tome kuda se kretanje nastavlja: u prošlost ili budućnost.

Uniformisani deo Evrope došao je u Srbiju. Školovaniji deo Srbije je otišao u Evropu.

Pitanje šta (kod nas danas) nije evropski podrazumeva već ustaljenu dozu samoosude i samoisključivanja. Podrazumeva takođe i priznanje da smo gubitnici i da sebe prepoznavamo kao molioc u čekaonici pred evropskim vratima. Mazohistička poređenja sa evropskim idejama, ponašanjem, standardima, robom... daju priliku da još jednom potvrdimo stereotipnu tezu da smo samo geografski deo Evrope, ali nikako i civilizacijski.

Svoj položaj smo učinili tragikomičnim. Razvlastili smo jedan režim koji je gospodario ratnim bubnjevima, a onda sa nepotrebnim opterećenjem svekolike krivice odustali od svake vlasti nad sobom. Uviđajući da je lakše kad neko drugi gospodari, prepustili smo se donatorskoj odgovornosti i epigonsku pamet proizveli u stožernu. Život trenutka je iznad svakog plana i trajanja, a ideali i briga za javno dobro kao recidivi nekih drugih vremena izazivaju podsmeh i stid. Sve je u drugom planu i nijedna aktivnost nije toliko važna kao uklanjanje barijera na putu u Evropu. Jedini do sada legitimno izabran predsednik već stoluje u Hagu gde je i veći broj naših vojnih i političkih izaslanika, tako da taj grad polako usvajamo kao sedište naše administracije.

Prestaje naše narušavanje evropskog reda i mira, nema nediscipline i samovolje, došao je kraj proizvoljnostima svake vrste. Više ne čistimo ulice i ne uređujemo fasade zato što su prljave – već zbog ulaska u Evropu. Naše primedbe na kriminalne i terorističke aktivnosti pojedinaca u evropskim krugovima dobro-

došle su kao preporuka za unapređenje u lidere oslobodilačkih armija i državnike država u osnivanju. Vozovi više ne stižu na vreme zbog putnika, već zarad Evrope. A i bebe su mi sumnjive....

Stranačka borba se ne vodi s ciljem da se zajedničko dobro sačuva, spreče dalje nepravilnosti, isprave greške odmah po dolasku na vlast, već da se "protivnik" (na osnovu evropskih informativnih standarda) raskrinka i uništi, a onda sve počne od početka.

Pomišljajući na korupciju, shvatam da nam je vlast evropska. Jedino su još zaostali neki mangupi u našim redovima... Ali, i to ćemo rešiti na nekim od sledećih slobodnih, demokratskih izbora.

Ipak smo mi savesni i poslušni evropski pojedinci. Kad sve saberem, ne vidim šta kod nas nije evropsko.

Autor je glavni urednik i direktor izdavačke kuće Clio

Izdavačku kuću Clio je Stručni žiri na ovogodišnjem Sajmu knjiga u Beogradu proglasio za izdavača godine

Hronologija evro-balkanskih integracija

Pripremio:
VLADIMIR TOJAGIĆ

OKTOBAR

22. oktobar – Ministar za ekonomske veze sa inostranstvom Republike Srbije Goran Pitić najavio vraćanje preferencijala Evropske unije za izvoz šećera od početka 2004. nakon uvođenja efikasne carinske kontrole.

23. oktobar – Visoki predstavnik Evropske komisije za spoljnu i bezbednosnu politiku Havijer Solana tokom posete Beogradu izjavio da se prilikom izrade studije o izvodljivosti za Srbiju i Crnu Goru neće voditi računa samo o ekonomskom napretku već i o reformama na političkom planu.

27–28. oktobar – U okviru tzv. Unapređenog stalnog dijaloga, u Beogradu održani razgovori predstavnika SCG i Evropske unije o reformama potrebnim za izradu Studije o izvodljivosti.

29. oktobar – Nakon 18 godina jedan nemački kancelar posetio je Beograd. Tokom posete Gerharda Šredera najavljen nastavak podrške reformama u Srbiji i evropskoj integraciji Srbije i Crne Gore. Nakon Beograda, Šreder otputovao u Zagreb.

NATO izrazio zadovoljstvo reformama vojske u Bosni i Hercegovini i najavio skoro pristupanje ove zemlje programu Partnerstvo za mir.

NOVEMBAR

1. novembar – Mađarska uvela vize za građane SCG, u skladu sa obavezama iz budućeg članstva u EU-u.

2. novembar – Bivši makedonski predsed-

nik Kiro Gligorov apelovao da vlasti u Skoplju što pre podnesu molbu za punopravno članstvo Makedonije u Evropskoj uniji.

5. novembar – Izvestilac za Balkan Evropskog parlamenta Doris Pak izjavila da će Kosovo, ukoliko ostane u sastavu Srbije, biti najveća prepreka za priključenje zemlje Evropskoj uniji. Pak je takođe iznela niz pesimističkih izjava o izgledima za evropsku integraciju Albanije, Bosne i Hercegovine i Makedonije i pozvala na reviziju Dejtonskog sporazuma "jer dvojica od njegovih potpisnika više nisu među živima a treći je u Hagu".

Mark Grosman, podsekretar za politička pitanja u američkom Stejt Departmentu u Beogradu izjavio da će sredinom 2005. biti procenjeno da li su ispunjeni standardi za Kosovo, i ako jesu onda će uslediti i razmatranje statusa Pokrajine.

12. novembar – Savet ministara Srbije i Crne Gore konstatovao da je ostvaren niz pozitivnih pomaka u saradnji između Evropske komisije i SCG, te da je Komisija dobila mandat da počne pregovore o zaključenju Sporazuma o tekstilu između SCG i Evropske unije.

13. novembar – Raspuštena Narodna skupština Republike Srbije i raspisani vanredni parlamentarni izbori za 28. decembar 2003. godine.

16. novembar – U Srbiji propali još jedni predsednički izbori jer nije izašlo više od 50 odsto birača upisanih u biračke spiskove. Najviše glasova dobio je Tomislav Nikolić, kandidat Srpske radikalne stranke.

Kristina Galjak, portparol visokog pred-

stavnik EU-a Havijera Solane, izjavila je da "ishod izbora mora biti zvono za uzbunu svim pobornicima demokratskih reformi u Srbiji, posebno imajući u vidu parlamentarne izbore, zakazane za 28. decembar". Galjak je naglasila da je "sada nužna mobilizacija svih demokratskih snaga, kako bi se obezbedilo da se očuva temeljno opredeljenje i usmerenje srpske poli-

tike tokom poslednje tri godine ka demokratskim reformama i Evropi"

17. novembar – Šefovi diplomatija zemalja članica Evropske unije podržali su dijalog Beograd–Priština i ocenili da bi prva prilika za razmatranje da li su standardi ostvareni mogla uslediti i pre polovine 2005. godine, "ako je napredak dovoljan". Oni su takođe rekli da žele da

pomognu u primeni rezolucije 1244 SBUN-a i približavanje Pokrajine evropskim strukturama tako što će jačati uvođenje evropskih propisa i zakona na Kosovu kroz "Prateći mehanizam za proces pridruživanja", koji Evropska komisija već primenjuje.

18. novembar – U Briselu je održan koordinacioni sastanak međunarodnih donatora za Srbiju i Crnu Goru. Uz pohvale za dosadašnje reforme, donatori su obećali produžetak pomoći SCG u iznosu od milijardu i sto miliona evra u 2004. godini, što će, sa dosadašnjom pomoći, iznositi ukupno 4,6 milijarde evra u periodu 2001–2004.

19. novembar – Evropska komisija usvojila Studiju o izvodljivosti za Bosnu i Hercegovinu.

20. novembar – Evropski parlament usvojio drugi godišnji izveštaj o procesu stabilizacije i pridruživanja zemalja Zapadnog Balkana Evropskoj uniji. U izveštaju se preporučuje Evropskoj komisiji da pre planiranog roka završi izradu studije o izvodljivosti za SCG – već do kraja ove godine, a ne u martu naredne godine, kako je planirano. Osim zahteva za produženje reformi, Evropski parlament preporučuje da se pomogne obema članicama državne zajednice u procesu konačnog rešenja njihovih međusobnih odnosa, uz insistiranje da u tom procesu EU bude neutralna.

Autor je saradnik Beogradskog centra za evropske integracije

Evropa u brojkama

**Glavni poljoprivredni indikatori
postkomunističkih zemalja (2001)**

Zemlja	Stanovništvo u millionima	Učešće poljoprivrede u dodatoj vrednosti	Učešće poljoprivrede u zaposlenosti
Bugarska	8.1	15.4	24.4
Estonija	1.4	6.3	9.9
Mađarska	10.0	--	7.9
Letonija	2.4	7.4	18.3
Litvanija	3.7	12.7	21.9
Slovenija	2.0	4.4	10.1
Slovačka	5.4	6.0	18.6
Poljska	38.7	5.9	20.5
Rumunija	22.3	20.1	39.0
Češka	10.3	5.0	5.8

Privilegije iz poljoprivrednog budžeta se nerado dele

Evropski savet u Kopenhagenu je decembra prošle godine, uz ostale uslove za proširenje Evropske unije od 1. maja 2004, utvrdio i poljoprivrednu politiku prema novim članicama. Za novih deset članica usaglašen je paket pomoći za razvoj sela, prema njihovim potrebama, ali i prema mogućnostima i željama sadašnjih 15 članica.

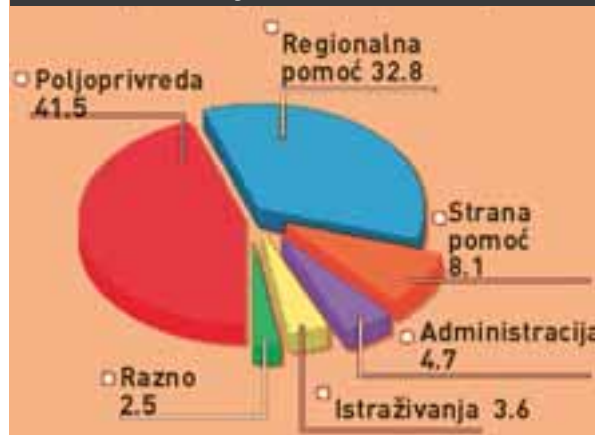
U periodu 2004-2006. g. ovih deset država imaće za te potrebe na raspolaganju pomoć od 5,1 milijarde evra. Poljoprivredni sektor novih članica EU-a neće moći otpočetak da računa na istu pomoć koju primaju "stare" članice. Počeće sa 25% EU stope u 2004, a onda će se taj procenat u naredne tri godine povećavati za 5% godišnje, a od 2008. za 10% godišnje. Na kraju ovog desetogodišnjeg

prelaznog perioda, počev od 2013. godine, poljoprivrednici novih članica izjednačiće se sa onima iz starih.

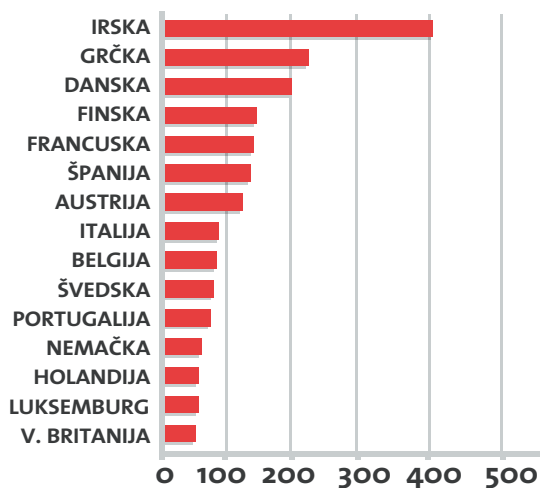
Ovim sumama moći će, prema još jednoj odluci iz Kopenhagena, da se iz drugih EU fondova doda najviše 30%-55% u 2004, do 60% godinu posle toga, a do 65% 2006. godine. Počev od 2007. godine, ove sume moći će da se povećavaju za 30%, ali ne iz zajedničkih briselskih, već samo iz nacionalnih fondova.

Nove članice Evropske unije su u pregovorima uporno protestovale protiv ovakvih ograničenih pristupa fondovima zajedničke poljoprivredne politike, ali bez uspeha. Plašeći se da bi enormne subvencije koje za poljoprivredu odavno pri-

**Agrar u budžetu EU
(u milijardama evra)**

**Subvencije iz sredstava Zajedničke
poljoprivredne politike EU
u evrima po glavi stanovnika 2001.**

Izvor: Evropska komisija

maju od EU-a bile ugrožene, članice Unije sa velikim poljoprivrednim sektorima nisu pristale na jednakost, tvrdeći takođe da bi bogato pomaganje neproduktivne postkomunističke poljoprivredne proizvodnje, sa pet puta više zaposlenih nego u zapadnoj Evropi, samo učvrstilo loše stanje, sprečilo modernizaciju i onemogućilo neophodno veliko smanjenje broja zaposlenih u poljoprivredi na istoku Evrope.

Nacije koje će sledećeg maja zakoračiti u Uniju reformisale su proteklih godina svoje poljoprivredne sektore, pripremajući se za Zajedničku poljoprivrednu politiku. Evropska unija je pomagala reforme najviše kroz program SAPARD ("Poseban program pridruživanja za razvoj sela i poljoprivrede").

Pojmovnik EU i evropskih integracija

Zajednička poljoprivredna politika Evropske unije jedna je od najvažnijih politika EU, koja obuhvata i poljoprivredu i trgovinu poljoprivrednim proizvodima. U zakonodavstvu EU-a veliki broj propisa odnosi se na agrarno tržište. Za zajedničku poljoprivrednu politiku troši se oko 50 odsto budžeta EU. Visoki troškovi i različiti nacionalni interesi stalno su dovodili do sukoba. Pokušaj da se obezbedi prikladan životni standard poljoprivrednika subvencionisanjem cena izaziva primedbe da se EU ponaša protekcionistički i za posledicu je imao rast viškova poljoprivrednih proizvoda.

Organizacija poljoprivrednog tržišta, koja stoji u središtu tržišne politike i politike cena, uslovljava uspostavljanje granice unutrašnjeg tržišta EU prema svetskom tržištu i stabilizaciju cena. Ovo prvo je odavno učinjeno, pre svega **prelevmanima**, odnosno zbog naknada koje su plaćane prilikom izvoza, a koje nastaju po osnovu razlike između, po pravilu, niže cene na svetskom tržištu i više cene unutar EU. Pri izvozu se odobravaju naknade koje se obračunavaju na analogan način. Sve cene koje se primenjuju u agrarnoj politici EU utvrđuje Evropski savet na godišnjem nivou. Troškove koji nastaju usled podrške cena snosi **Evropski fond za razvoj i garancije u poljoprivredi (EFRGP)**, odeljenje za garancije.

Nakon što su mere kojima je cilj bio rasterećenje budžeta (kao, na primer, programi dobrovoljne obustave korišćenja poljoprivrednih površina i programi ekstenziviranja) pokazale nedovoljne rezultate, Savet je 1992. godine bio primoran na temeljnu reformu. Njena okosnica bilo je ukidanje potpori cena, čiji efekat na prihode je poravnat direktnim isplata.

Agendom 2000 EU je reagovala na potrebu da se za plan finansiranja, koji je važio do kraja 1999, nađu dodatna rešenja, da se pripreme pregovori sa Svetskom trgovinskom organizacijom i stvore uslovi za proširenje na istok. Unija je imala i zadatak da obezbedi ispunjenje obaveza preuzetih u Urugvajskoj rundi, koje su se odnosile na period posle 2000. godine.

Nakon što je na pregovorima o "Agendi 2000" nemački predlog nacionalnog sufinansiranja kompenzacionih naknada doživeo neuspeh, kao i protivpredlozi koji su, u osnovi, imali vremenski, ili veličinom proizvođača uslovljeno smanjenje premija, prepušteno je proceni država članica da na nacionalnom nivou primene odgovarajuća rešenja. Od tada se direktna plaćanja mogu vezivati za pridržavanje standarda očuvanja životne sredine.

(Izvor: *Evropa od A do Š, Priručnik za evropsku integraciju*, izd. Fondacije Konrad Adenauer, Beograd, 2003)

Evropa na mreži

Pripremila: **BIJANA DAKIĆ**

Stvorena iz potrebe da se osiguraju zalihe hrane za građane Zapadne Evrope, **Zajednička poljoprivredna politika EU-a** (*Common Agricultural Policy – CAP*) danas je najznačajnija oblast ekonomske saradnje, http://europa.eu.int/pol/agr/index_en.htm. To potvrđuje i iznos budžetskih sredstava EU-a 2000-2006, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l34003.htm>, koja se izdvajaju u te svrhe. Sumarni pregled razvoja i dosadašnjih reformi ZPP-a daje i sajt **Evropskog parlamenta**, http://www.europarl.eu.int/factsheets/default_en.htm. Izveštaj Evropske komisije, objavljen oktobra 2002. godine, "Evropska poljoprivreda na početku XXI veka", http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/publi/reports/21century/index_en.htm, nudi iscrpan pregled podataka za poslednjih deset godina. Tu su i statistički podaci **Eurostata**, <http://europa.eu.int/comm/eurostat/Public/dashop/print-catalogue/EN?catalogue=Eurostat>.

Kada je reč o sve aktuelnijoj **ispravnosti hrane**, od 2002. za nju se brine **EFSA** – Evropsko telo za ispravnost hrane (*European Food Safety Authority*), http://efsa.eu.int/index_en.html. Preporučujemo i publikaciju o zdravoj hrani, koju je izdala Evropska komisija, http://europa.eu.int/comm/publications/booklets/move/20/index_en.htm.

Usaglašavanje poljoprivredne politike i standarda jedno je od najvažnijih pitanja u procesu **istočnog proširenja EU-a**. *Agendom 2000* EU usvojila je specijalni program za poljoprivredu i razvoj sela, tzv. **SAPARD**, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l60023.htm>, kako bi uključila i zemlje kandidate. Iscrpne izveštaje o proširenju i ZPP-u daje portal **EurActiv**, http://www.euractiv.com/cgi-bin/cgint.exe/2186383-60?714&1015=9&1014=en_agric. Perspektive Zajedničke poljoprivredne politike i neophodnost reformi razmatraju i londonski Centar za evropsku reformu (**CER**), <http://www.cer.org.uk/publications/386.html>, kao i Centar za evropske studije (**CEPS**), <http://www.ceps.be/Commentary/July03/Schneider.php>. Zajednički sajt Evropske unije i Svetske banke daje pregled pomoći u oblasti poljoprivrede za zemlje Jugoistočne Evrope, <http://www.seerecon.org/cgi-bin/search.cgi?query=%22Agriculture%22&SP=0>.

Autorka je predstavica Pax Christi Holandija u Srbiji i Crnoj Gori

Beogradski centar za evropske integracije (BeCEI) okuplja domaće i strane stručnjake koji se bave istraživanjima, obrazovanjem i izdavaštvom u oblasti političkih, bezbednosnih i ekonomskih reformi, neophodnih za evropske integracije naše zemlje.

info@becei.org, www.becei.org

Kontakt: dr Jovan Teokarević, direktor

Центар за развој Србије
Center for Development of Serbia

Centar za razvoj Srbije (CRS) ima za cilj demokratski, ekonomski i kulturni napredak Srbije. Kroz različite programe Centar promovise demokratske vrednosti, izgradnju i jačanje institucija demokratskog društva, unapređenje zaštite ljudskih prava i razvoj tržišne privrede i preduzetništva.

crs@eunet.yu, www.razvojsrbije.org.yu

Kontakt: Lazar Marićević,
predsednik Upravnog odbora

Pax Christi Holandija je deo međunarodnog mirovnog pokreta *Pax Christi International*, sa sedištem u Briselu. Zalaže se za dijalog i rešavanje konflikata, ljudska prava i demokratiju. Program u Srbiji i Crnoj Gori usmeren je na podršku projektima civilnog društva i približavanje Evropskoj uniji.

pax.fry@yubc.net, www.paxchristi.nl

Kontakt: Biljana Dakić,
predstavica za Srbiju i Crnu Goru

Mesečnik "Evropski forum" je redovni dodatak nedeljnika "Vreme", a zajedničko je izdanje tri nevladine organizacije:

Beogradskog centra za evropske integracije, Pax Christi Holandija i Centra za razvoj Srbije.

Urednici: Aleksandra Mijalković i dr Jovan Teokarević

Adresa: Narodnog fronta 68/I, 11000 Beograd, SR Jugoslavija

Tel/fax: 011-2646-025, **e-mail:** info@evropskiforum.net, www.evropskiforum.net

Ovaj broj je objavljen uz finansijsku pomoć Pax Christi Holandija

Oblikovanje i slog: Grafički Centar Vreme, **Štampa:** Rotografika, Subotica